

EN TILLGÄNGLIG UTSTÄLLNING

En väl fungerande utställning

Kulttuurikaikille
Kultur för alla
Culture for All

Kultur för alla service
Utveckling och samhällsrelationer KEHYS
Statens konstmuseum Brunsgatan 2, 00100 Helsingfors

Innehåll

Inledning	3
Utställningens innehåll	3
Utställningstexter	4
Bildmaterial	7
Att kunna röra sig ledigt i en utställning	8
Vitriner	9
Belysning	10
Ljudmiljö.....	11
Guidningar och övervakning i museet.....	12
Litteratur.....	14
Kontaktuppgifter.....	15

När man redan i utställningens planeringsstadiet tar i beaktande olika besökargrupper, t. ex. personer med varierande rörelse- eller funktionsnedsättning, är det lättare att göra utställningen väl fungerande för alla besökare.

Med en tillgänglig utställning avser man en sådan utställning, där man kan röra sig, se, höra och förstå så lätt som möjligt. Besökare trivs i en väl planerad utställning.

Inledning

Avsikten med dessa instruktioner är att ge nyttiga tips och sökord som kan tillämpas för olika museernas och utställningarnas behov. Statens konstmuseets Kultur för alla -service (www.kulturforalla.info) ger experthjälp. Handikapporganisationer erbjuder också olika info- och hjälpservice. Information om olika organisationer, litteratur samt nätkällor hittas i slutet av detta kompendium. Även om man inte kunde tillämpa dessa tips vid varje utställning, är det ändå viktigt att ta i beaktande på olika museibesökare och deras behov.

Utställningens innehåll

Utställningens kärna är dess innehåll. Utställningen borde reflektera så många museibesökares, också minoriteternas, intressen och livserfarenheter. Även utställningsmaterialet och dess bifogande program borde tilltala så många som möjligt. De texter i utställning och program som är förknippade med utställningen borde vara skrivna på tydligt, allmänt språk – därför rekommenderas lättläst språk.

Utställningstexter

Man borde kontrollera noggrant att utställningstexter är tydligt skrivna och att de har klart innehåll. Språket bör vara så lättuppfattat som möjligt. Det lönar sig att överväga att publicera det skriftliga materialet i punktskrift, som ljudband och på lättläst språk.

Layout. Belysningen, färg- och tonkontraster, punkt- och fontstorlek, texttypens klarhet och bakgrundens matthet samt textmängden påverkar textens läsbarhet. Det lönar sig att pröva olika versioner av alla texter innan man fattar det slutgiltiga beslutet. Indelning av rubrikerna, ingresserna och den egentliga texten förbättrar läsbarheten.

Texternas placeringshöjd. Den bästa placeringshöjden är ögonhöjden ca 90-150 cm från golvet. Mera omfattande texthelheter borde placeras mellan 75-200 cm. Den optimala placeringshöjden för mera detaljerad information är 140-160 från golvet. Man kan erbjuda museibesökare info med stor text som de kan ta med sig. I detta fall bör det framgå klart, vilket konstverk texten hänför sig till.

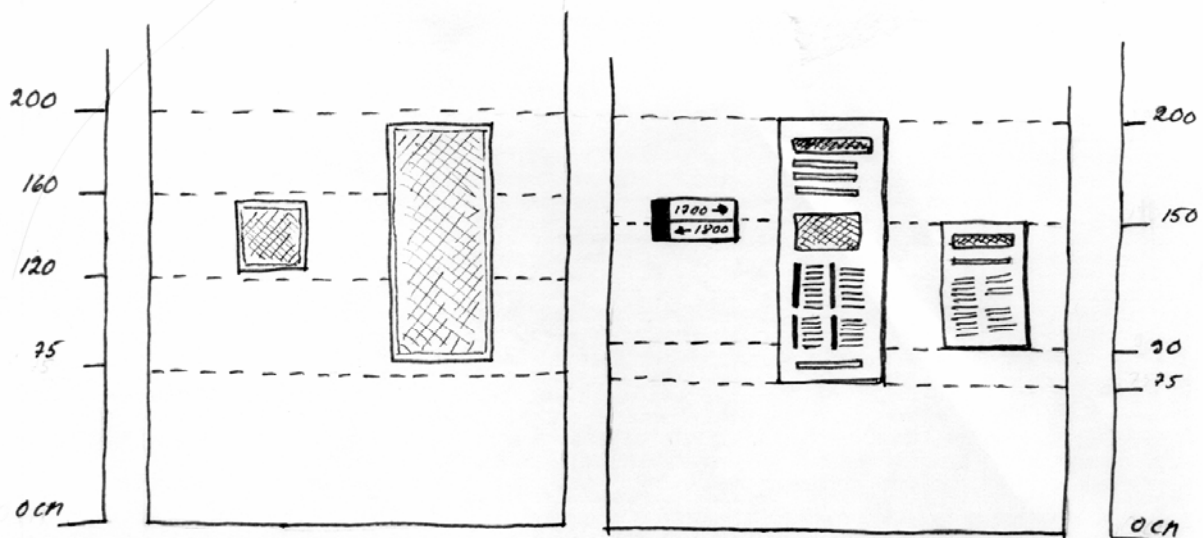

Bild 1. Exempel på föremålsvitriner och textpaneler och deras optimala placeringshöjd. Textpanelerna, föremålen och konstverk behöver ett sådant utrymme för beskådning som är två gånger diagonalens bredd. Således behöver bildens mindre vitrin en meter- och den större 2,5 meter utrymme framför sig.

Namnplappar för konstverk lönar sig att placera nära konstverk som möjligt och logiskt alltid på samma sida av konstverk. De borde placeras så att man kan se dem från samma synvinkel som själva konstverket. Namnplapparnas lutning (45 grader) underlättar deras läsning. De bör urskilja sig tydligt från vitrinen och väggen. Detta gör man smidigast med färgkontraster och konturer. Ett bra sätt att urskilja den vita namnplappen från en vit vägg är med mörka konturer.

Ifall det inte är möjligt att placera namnskylden bredvid konstverk, behövs det en tydlig numrering, en grafisk framställning (en karta bredvid vitrinen) möjligtvis med bifogade foton eller en kort skriftlig beskrivning som förenar texten och konstverket och gör sammankopplingen så lätt som möjligt.

Den bästa kombinationen av *färgläggningen av texterna* är mörk text på ljust, dock inte bländande vit, botten. En text på matt botten fungerar bäst. Ifall texten är på en ljustavla, där ljuset kommer bakifrån, bör bakgrunden vara mörk och bokstäverna belysta. Man bör ta i beaktande att kontrasterna mellan vissa färger kan vålla problem för färgblinda personer (t ex. röd/grön).

Texttypen skall vara så tydlig som möjligt. Lägg märke till att kursiv kan försämra läsbarheten, så överväg dess användning. Fet stil kan användas ifall bokstävernas mittpartier inte blir otydliga. Siffrorna skall också vara tydligt skrivna.

Rekommenderad fontstorlek är minst 18–36. Som fontstorlek även 14 punkter kan räcka. Om det är frågan om stora paneler som läses från långt avstånd, bör fontstorleken vara minst 48. Om texten skall läsas på avstånd eller om belysningen är begränsad, bör man ta i beaktande både i textens format och mellanrummen ord och rader emellan.

Fontstorlek 18 Times New Roman. **Fet stil.** *Kursiverad.*

Fontstorlek 18 Arial. **Fet stil.** *Kursiverad.*

Fontstorlek 36

Fontstorlek 36

Fontstorlek 48

Fontstorlek 48

Bild 2. Några exempel på tydliga fonter. Fonten borde vara så stor som möjligt. Det lönar sig att pröva olika versioner av utställningstexterna innan man fattar det slutgiltiga beslutet.

Utjämning av texten kommer alltid till vänster. Man borde undvika fördelning av orden. Olika stycken bör skiljas åt med tydliga mellanrum. Lodräta balkar till vänster om texten hjälper synskadade.

Störst av allt är kärleken

**Citat ur Bibeln, Första brevet till korintierna (1.Kor.13),
som berättar om kärlekens betydelse.
Detta bibelavsnitt är ett omtyckt vigseltal.**

1. Om jag talade både människors och änglars tungomål, men icke hade kärlek, så vore jag allenast en ljudande malm eller en klingande cymbal.

- - -

4. Kärleken är tålig och mild. Kärleken avundas icke, kärleken förhäver sig icke, den uppblåses icke,

5. den skickar sig icke ohöviskt, den söker icke sitt, den förtörnas icke, den hyser icke agg för en oförrätts skull,

6. den gläder sig icke över orättfärdigheten, men har sin glädje i sanningen

- - -

8. Kärleken förgår aldrig. Men profetians gåva, den skall försvinna, och tungomålstalandet, det skall taga slut, och kunskapen, den skall försvinna.

Bild 3. Exempel på en panel. Den tillgängliga fontstorleken för den huvudsakliga texten är 36-48 (i det bifogade exemplet är fontstorleken 12). Den svarta balken vid vänstra kant hjälper att fokusera blicken.

Kommunikation. Museets broschyrer, planscher, reklamer samt internetsidor bör också göras visuellt tydliga. De borde innehålla information om all service i museet. Olika symboler hjälper till att göra budskapet förståeligt, t. ex. rullstolssymbol berättar om obehindrad framkomlighet.

Bildmaterial

Grundreglerna som gäller texter kan tillämpas också till utställningens bildmaterial. Till exempel fotografierna syns bäst och tydligast på matt botten och om de är tillräckligt stora. Ett klart bildmotiv och tillräcklig färgurskiljning underlättar. Man kan förstora en del av bilden, ifall den innehåller intressanta detaljer. Ifall bilden är mycket stor, kan man erbjuda en mindre version eller en konturbild som underlättar helhetsobserveringen.

Bilderna behöver tillräckligt stort utrymme för beskådning, som borde helst vara två gånger så stort som deras diagonal. Samma gäller såväl för konstverk som planritningar. De mått som angivits i samband med rutterna, gäller också då man ser på bilder.

Bildtexternas storlek bör beaktas. En tydlig rubrik kan ersätta bildtexten eller komplettera den. Texterna borde inte gå på bilden. Ifall det finns text på bilden, blir kontrasten mycket stark. Kraftiga mönster och kombinationer av olika mönster försvårar den visuella gestaltningen (t. ex. kombinationen av två kraftiga geometriska mönster på bredvid liggande ytor).

Att kunna röra sig ledigt i en utställning

För att kunna säkerställa fri rörlighet i en utställning bör man fästa uppmärksamhet speciellt vid rörelsehindrade och synskadade museibesökare. Komplicerade vägar och trånga återvändsgränder försvårar förflyttningen från en museisal till en annan. Man borde undvika att placera namnlappar invid dörröppningen. Förutom trappor och trösklar utgör fristående skyltar, av genomskinligt material tillverkade element, komplicerade rutter, mattor, socklar och föremål som är av samma färg som golvet eller väggen förhinder för fri rörelse. Undvik för långa gångsträckor och ojämna golv. Gångsträckorna bör ha med tillräckligt många viloplatser.

Ingången till utställning bör synas tydligt. För att kunna betona ingången, kan man använda klara och tydliga bild- och textformer, olika färger och kontraster. För synskadade kan det vara svårt att urskilja dörrar och väggar av samma färg

Belysningen. Man borde undvika starka kontraster vid belysningen av ingången. Det borde finnas en klar skillnad mellan belysningen av interiören och exteriören. Man behöver en jämn och stark belysning (minst 150 lux) längs gångsträckorna, servicediskar och vid nivåskillnaderna.

Dörrar och gångsträckor. Dörrarnas bredd bör vara minst 80 cm, helst 120 cm och det borde finnas utrymme för extra svängrum. Man borde kunna öppna dörrarna lätt och eventuella öppningsknappar borde placeras vid 80-100 cm:s höjd. Automatiskt öppnade dörrar fungerar bäst. Om man öppnar dörrar själv, bör det finnas tydliga instruktioner (skjut/drag). Genomskinliga glasdörrar bör försees med en logo eller en tejprensa på ögonhöjd (90-150cm från golvet), så att man kan lätt observera dem

Gångvägarnas rekommenderade bredd är 150 cm. Rullstolen behöver ett svängrum vars diameter är 150 cm. Tillräckligt stort utrymme är viktigt speciellt om man har en assistent, eller ledarhund med sig. Utanför de huvudsakliga gångvägarna kan man ha mindre utrymme, som borde dock vara minst en meter. I närheten av enskilda

utställningsföremål räcker det med 90 cm:s utrymme, ifall man kan utnyttja utrymmet under vitrinerna.

Längs utställningen bör man placera stolar i olika höjd för vilostunder. Den normala sitthöjden är 45 cm. En del av stolarna borde vara högre (50-55cm). Stolarna bör ha fotstöd, ryggstöd samt sänkbart armstöd. Man borde reservera rullstolar för museibesökarens förfogande, gärna även elrullstol, som passar för de flesta. Man bör tydligt informera om utlånbara hjälpmedel.

Trappor och ramper bör markeras tydligt med halkskyddstejp i kontrastfärger. Gångvägen via rampen eller hissen borde inte vara betydligt längre än den egentliga gångvägen eller avbryta utställningens logik ordningsföljd. Trappor skall ha räcken på båda sidorna, fortsätta ett tiotal centimeter utöver trappan och skilja sig till sitt material från den övriga omgivningen. Ett räcke kan även visa riktning. Man kan hamna att vänta vid hissarna ifall museibesökare inte vågar använda trapporna på grund av bristfälliga räcken.

Golvytan borde vara jämn, inte hal. Mattor kan vara besvärliga förutom för rörelse- och synskadade men också för allergiker och astmatiker. Ifall det finns nivåskillnader, bör dem märkas tydligt. Element som stiger ovanför golvytan borde urskilja sig från golvet t ex med hjälp av färgkontrast. Färger och toner samt olika slags ytor och material är ett bra sätt att urskilja väggar, golv och dörröppningar från varandra. Besökaren borde även kunna urskilja enskilda, separat stående utställningsföremål både visuellt och fysiskt från omgivningen.

Vitriner

De vitriner som innehåller föremål borde placeras på rätt höjd både för stående och sittande samt för barn, kortvuxna eller för personer i rullstol. Den rekommenderade höjden är 75-200 cm från golvet. Mindre föremål skall placeras i 120-160 cm:s höjd. Om det är frågan om hylliknande vitriner borde deras nedre kant vara max. 80 cm från golvet samt deras djup högst 40cm. Det är bra att reservera lite extra utrymme under vitrinerna, så att man kommer tillräckligt nära med rullstolen.

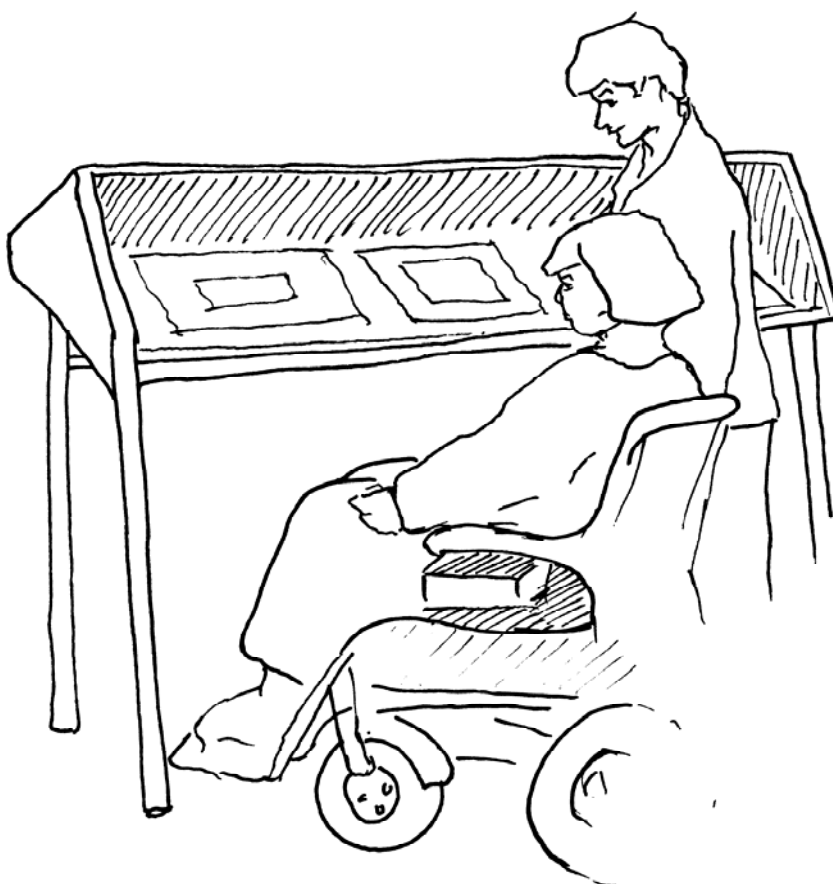

Bild 4. En väl och på rätt höjd placerad vitrin är synlig för olika slags publik. Under vitrinen finns passligt mycket utrymme för fötterna. På framsidan behövs minst 150 cm. utrymme.

Då man placerar ut vitriner, bör man komma ihåg även sådana faktorer som förutom rörelsehinder kan försvåra anblicken: belysningen, föremålens och texternas storlek samt bakgrundsmaterial. Man borde placera vitrinerna så att de inte reflekterar någonting. Man bör även kontrollera eventuella skuggor och reflektioner från rullstolanvändarens synvinkel.

Belysning

Då man planerar belysningen, bör man ta i beaktande speciellt synskadade och sådana museibesökare som har nedsatt syn. Skarpa variationer i belysningen kan vara väldigt störande, även mera störande än genomgående låg men jämn belysningsnivå. Belysningen bestäms i sista hand av konservatorerna. Ibland kan man ha ljuskänsliga material i utställningen som kan leda till en mörkare

belysningsnivå. Det är skäl att nämna detta för museibesökare. Namnskyltar och andra texter borde belysas så väl som möjligt. Man kan tillfälligt förhöja belysningen i vitriner eller i ett rum. Det lönar sig att erbjuda denna möjlighet eftersom en tillfällig förhöjning av belysningsnivån kan förbättra situationen avsevärt för en synskadad.

Skuggor, reflektioner och sammanblandning av olika ljuskällor är störande för synen. Ojämnt och blinkande ljus är speciellt störande även om ögonen vänjer sig vid jämnt mörker, anpassar de sig långsamt till ljusstyrkans stora förändringar. Bländande ljusstyrka och speciellt reflekterande ytor stör synen. Oreflekterande glasytor och texter på matt yta underlättar i sin tur synen. Naturljuset skapar lätt skuggor och silhuetter. Det kan därför vara svårt att betrakta en skulptur som står framför ett fönster.

Tillräcklig belysning underlättar läppavläsning samt teckenspråkstolkens iakttagande.

Ljudmiljö

Bakgrundsljud i en utställning stör i synnerhet museibesökare med nedsatt hörsel och de synskadade, som rör sig delvis med hjälp av sitt hörselsinne. Till utställningens ljudmiljö hör även olika audiovisuella föreställningar såsom filmer och guidade turer. Man bör ta i beaktande både de museibesökare som hör till dessa grupper och de övriga museibesökare. De olika ljudkällornas sammanblandning kan vara störande. Därför borde man estimeras och anmärka olika ljudkällornas effekt redan i planeringsstadiet.

Audiovisuella föreställningar bör arrangeras i sådana utrymmen där det finns tillräckligt mycket plats för museibesökare som rör sig med rullstol samt för eventuella assistenter. Ljutförstärkande induktionsslinga är nyttig för de som använder hörapparat.

I början av föreställningen är det bra att nämna dess hur länge den pågår samt när nästa föreställning börjar. Ifall museibesökaren inte har möjlighet att följa föreställningen ända till slut, (brist på koncentrationsförmåga kan bero på en sjukdom eller på en skada), borde man kunna avlägsna sig på ett sådant sätt att det inte stör de övriga åskådarnas upplevelse. Olika av-föreställningar skall hållas isär.

Texten bör vara tydlig och lättläst – inte rörlig. Det är skäl att texta även de talade delar. Den färdiga föreställningen kan utrustas med en textning på papper – helst med stor text och för att programmets alla olika ljud kommer fram. Till exempel vindbrus eller hundskäll kan vara avgörande för att kunna förstå innehållet.

Man kan också använda teckenspråkstolk eller beskrivande tolkning eller så kan man beskriva föreställningens eller filmens händelser för en synskadad museibesökare. De kan också erbjudas ljudförstärkande hörlurar.

Guidningar och övervakning i museet

Guidningar. Det kan vara besvärligt för en handikappad museibesökare att följa med en guidning. Diskussionsguide kan vara till stor hjälp. Det kan vara bra att erbjuda en möjlighet att få även en till guide med gruppen, som behärskar klarspråk, teckenspråk och kan berätta på tecknad svenska vid behov.

Det är bra att erbjuda alternativa guidningar: på klarspråk, på tecknad svenska och för synskadade. Guidningar för synskadade eller på klarspråk kan erbjudas på ljudband. Man kan erbjuda hjälpmedel till exempel ljudförstärkande hörlurar och fasta eller portabla induktionsslingor för museibesökare med nedsatt hörsel.

Det finns särskilda anvisningar för tillgängliga guidningar för museibesökare med rörelse- eller funktionsförhinder.

Med *observerande med flera sinnen* avses att museibesökare har möjlighet att iaktta utställningen med hjälp av flera sinnen. Den här möjligheten behöver inte begränsas enbart till vissa grupper med funktionsnedsättningar. Ifall man inte får beröra föremålen, kan man använda miniatyrmodeller, kopior, fotografier eller beskriva dem verbalt.

I samband med varje utställning är det bra att samla en lista över de konstverk och föremål som de synskadade kan beröra. De föremål som kan beröras anges på namnskyltar enligt ett enhetligt system. Museivakter och museets övriga personal måste kunna hjälpa museibesökare vid behov. Bomullshandskar för beröring av föremålen bör finnas till hands vid informationen, helst i närheten av ingången.

All personal vid museet bör vara förberedd för att stödja och hjälpa de museibesökare som rör sig, kommunicerar eller förnimmer på olika sätt. Personalens öppna inställning samt viljan att hjälpa underlättar skapandet av den tillgängliga servicen. En tillgänglig utställning och service skapar lika möjligheter för en positiv museiupplevelse för alla olika slags publik.

Text och bilder av Selma Green (2000). Uppdatering och bearbetning av texten av Sari Salovaara och Elina Pylsy (2008). Uppdatering och bearbetning av texten av Anna-Maria Wiljanen (2009). Tack för Jeanette Ragner från Nationalmuseum i Sverige som har granskat texten (2009).

Litteratur

Dean, David, 1994: Museum Exhibition. Theory and Practice. Routledge

Dodd, Jocelyn – Sandell, Richard, 1998: Building Bridges. Guidance for museums and galleries on developing new audiences. Museums & Galleries Commission

Earnscliffe, Jayne, 1992: In through the front door. Disabled people and the visual arts. Examples of good practice. Arts Council of Great Britain

Esteetön rakennus ja ympäristö. Suunnitteluopas. 1998. Rakennustieto

Hansson, Anna, 1992: Känna, lyssna, lära / Breaking through the glass. Nordiska museet

Koivu, Heli, 2000: Kaikenkuuloisille! Kuulovammaisten huomioon ottaminen tilojen ja toimintojen suunnittelussa. Kuulonhuoltoliitto

Könkkölä, Maija, 1997: Ongelma vai haaste? Julkisten rakennusten liikkumisesteiden poistaminen. Invalidiliitto

Majewski, Janice, 1993: Part of Your General Public is Disabled. A Handbook for Guides in Museums, Zoos, and Historic Houses. Smithsonian Institution

McGinnis, Rebecca – Marcus Weisen, 1994: Guidelines for Describing Museum Objects and Paintings to Blind and Partially Sighted People. Royal National Institute for the Blind

Nolan, Gail, 1997: Designing - soveltuvan toimintaympäristön suunnittelu. Näkövammaisten keskusliitto / Rakennusalan kustantajat

Kontaktuppgifter

Kultur för alla -service erbjuder information, exempel och tips för tillgänglighetens utveckling i olika kulturinstitutioner. Denna service är riktad i första hand till de som arbetar inom kulturbranschen.

www.kulturforalla.info

APUDATA –databas om hjälpmedelbranschens organisationer och service:

www.stakes.fi/apudata

Design for All - Finlands Design for All –nätverk förbättrar omgivningens, produkternas och service tillgänglighet för alla användare .

www.stakes.fi/dfa-suomi/

Kommunikationsministeriets hemsidor om tillgänglighet i trafiken:

www.elsa.fi

Valtakunnallinen vammaisneuvosto
Kirkkokatu 14
00170 Helsinki
p. (09) 1607 4319
www.vane.to

Kehitysvammaliitto ry
Viljatie 4
00700 Helsinki
p. (09) 348 090
www.kehitysvammaliitto.fi

Kynnys ry
Siltasaarenkatu 4
00530 Helsinki
p. 044 355 9499
www.kynnys.fi

Näkövammaisten Keskusliitto ry
Marjaniementie 74
00930 Helsinki
p. (09) 3960 4700
www.nkl.fi

Mielenterveyden keskusliitto
Ratakatu 9
00120 Helsinki
p. (09) 5657 730
www.mtkl.fi

Invalidiliitto ry
Mannerheimintie 107
00280 Helsinki
p. (09) 613 191
www.invalidiliitto.fi

Kuulonhuoltoliitto ry
Ilkantie 4
00401 Helsinki
p. (09) 5803 830
www.kuulonhuoltoliitto.fi

Lyhytkasvuiset ry
Puolukkakuja 2 A 1
40340 Jyväskylä
p. (09) 685 0110
www.lyhytkasvuiset.fi

Pääkaupunkiseudun tulkikeskus
Malminkaari 15
00700 Helsinki
p. 09- 4774 9411